

**TUUSULAN MUSEON OPETUSSUUNNITELMAN YLEISET LINJAUKSET:
LASTEN JA NUORTEN OPETUSTOIMINTA**

**Kuva1. Kuvassa on Elvis puistossa. Esinekollaasi on koottu pajassa *Rajan-
käyntejä* (2009). Innoittajana on ollut Juhani Harrin teos *Ajan torni*.**

SISÄLTÖ

1. MUSEO-OPETUKSEN TAVOITTEISTA JA MAHDOLLISUUKSISTA
2. MUSEO-OPETUKSELLE ASETETTUJEN TAVOITTEIDEN TARKEMPI ERITTELY
3. MUSEO-OPETUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖT
4. LASTEN JA NUORTEN OPETUSTOIMINTA
  - 4.1 MUSEON OPETUSTOIMINNAN, VARHAISKASVATUKSEN JA KOULUJEN OPETUSSUUNNITELMIEN VÄLISTÄ RAJANKÄYNTIÄ
    - 4.1.1 Varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman ja museo-opetuksen linkittäminen
    - 4.1.2 Koulujen opetussuunnitelman ja museo-opetuksen linkittäminen
  - 4.2 PAJA- JA PROJEKTITOIMINTA
  - 4.3 OPASTUKSET, RETKET JA TUOTETTU MATERIAALI
5. SAAVUTETTAVUUS

1. MUSEO-OPETUKSEN TAVOITTEISTA JA MAHDOLLISUUKSISTA

Tuusulan museon museopedagogiikan tavoitteena on aktivoita, innostaa ja osallistaa. Opetussuunnitelman yleislinjaukset noudattavat museon strategisia linjauksia, joissa korostuu ihmisläheisyys, luovuus, moninaisuus, yhteisöllisyys, sivistyneisyys ja vastuullisuus. Museopedagogiikan keinoin tarjotaan mahdollisuuksia oivaltaa oman kotiseudun kulttuuriperinnön arvo, merkitys ja ainutlaatuisuus, mikä edistää myös ymmärrystä kulttuurimaiseman säilyttämisen tärkeydestä.

Kuva 2. Päiväkoti Venlan tuvan askartelema *Satupuu* (2005), jonka työstäminen aloitettiin samannimisessä pajassa. Kuva lähetetty museolle valmiista puusta.

Museopedagogiigassa lähtökohtana on vahvistaa myönteistä asennoitumista kulttuuria, taidetta ja historiaa kohtaan. Museosta halutaan tehdä *mukava* paikka, jonne palataan uudestaan. Saatujen positiivisten kokemusten toivotaan kasvattavan pysyvään kulttuuriharrastukseen. Tavoitteena on myös rohkaista omien havaintojen tekemiseen, edistää luovuutta ja innovatiivisuutta sekä tarjota välineitä taiteen ymmärtämiseen ja tuottamiseen.

Museopedagoginen toiminta tukee kaikenikäisten oppimista. Toiminta on kulttuuriperintökasvatusta, jolla vahvistetaan tuusulalaista identiteettiä, tuotetaan elämyksiä ja tuetaan koulujen, päiväkotien ja muiden oppilaitosten taide- ja kulttuurikasvatusta. Tuusulan rikas ja monipuolinen historia antaa loistavan mahdollisuuden tutustua suomalaiseen kulttuurihistoriaan ja historian käännekohtiin autenttisessa ympäristössä. Kultakauden taide, kuvitustaide sekä nyky- ja modernitaide muodostavat monipuolisen mahdollisuuden mm. perusopetuksen taideopetuksen vajeen paikkaamiseen. Museokäynti ja taiteen parissa työskentely kehittävät analyttistä lähestymistä asioihin, ja kuvanlukutaito antaa avaimia kuvien tuottamisen ohella kriittiseen ja tiedostavan asennoitumisen kehittymiseen.

Tuusulan museon strategiassa asetetut tavoitteet ovat yhteneviä Museoviraston kulttuuriperintökasvatuksen strategian 2006-2010 kanssa. Kulttuuriperintö on osa ihmisten arkipäivää ja arkiympäristöä. Vahvat juuret ja identiteetti ovat hyvän elämän perusta. ¹

Taiteella on myönteinen vaikutus ihmisiin ja ennen kaikkea lasten ja nuorten henkiseen kehitykseen. Museon järjestämä opetus on otettu hyvin vastaan alueen oppilaitoksissa (lähinnä päiväkodit, koulut, kuvataidekoulu ja seurakunnan päiväkerho), ja se on koettu innostavaksi. Yhteistyössä eri toimijoiden kanssa opetuksesta on mahdollista tulevaisuudessa suunnitella entistäkin toimivampia kokonaisuuksia.

2. MUSEO-OPETUKSELLE ASETETTUJEN TAVOITTEIDEN TARKEMPI ERITTELY

Museo-opetuksen suunnittelu on tavoitteellista toimintaa, ja se voidaan jakaa tiedolliseen, taidolliseen, elämykselliseen ja asenteelliseen osa-alueeseen. Tavoitteena on tehdä museosta innostava työväline, joka tukee ihmisen kasvua ja kehitystä sekä kouluopetusta eri

oppiaineissa. Opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää huomioida, millä tavalla eri ihmiset oppivat. Prosessi ei ole irrallaan yksilön aiemmasta tietorakenteesta ja kokemuksista. Lisäksi opittava asia kulkee monen suodattimen läpi. Lopputulos ei rajoitu ainoastaan museohenkilökunnan kykyyn opettaa tai museolla laaditun oppimateriaalin sisältöön, vaan siihen vaikuttavat myös oppijan motivaatio, taustaoletukset ja ennakkokäsitykset opittavasta asiasta. Museon opetustoiminnalle asetetuista tavoitteista johtuen museo-opetus perustuu konstruktivistiseen oppimisenäkemykseen ja hyödyntää ns. tutkivan oppimisen menetelmiä. Oppiminen on aktiivista,

toiminnallista ja tekemällä oppimista, ja se syntyy vuorovaikutuksessa oppijan ja museohenkilökunnan kanssa. Oppikokonaisuuksia suunniteltaessa huomioidaan oppijan kehitystasaste ja tietopohja.

¹ Esitetyt tiedot perustuvat Museoviraston kulttuuriperintökasvatuksen strategiaan 2006–2010.

Kuva 3. Kuvassa on pajassa valmistettu keppinukke (2006).

Museo-opetuksen tiedolliset tavoitteet:

- Paikallishistoria, kulttuurihistoria ja taidekasvatus. Paikallishistoria suhteutetaan opetuksessa laajempaan kontekstiin — Suomen ja yleiseen historiaan. Paikallis- ja kulttuurihistorian opetuksessa voimavarana on Tuusulan monipuolisuus: Jokelan ja Kellokosken teollisuushistoria täydentää Hyrylän sotilasperinnettä ja Rantatien taiteilijayhteisöä. Klaavolan kotiseutumuseo puolestaan antaa hyvän lähtökohdan maanviljelyskulttuurin ymmärtämiselle.

- Taidekasvatus pitää sisällään muun muassa taiteen syntykontekstin esittämisen, tyyli- ja lausuntien tuntemuksen edistämisen ja sommittelun periaatteiden valaisemisen autenttisten taideteosten kautta. Myös mahdollisia ennakkoluuloja esimerkiksi nykytaidetta kohtaan voidaan vähentää tietämyksen lisäämisellä.

Kuva 4. Kuvassa tehdään joulukalenteria Martta Wendelinin joululehden kannen innoittamana (2004).

Museo-opetuksen taidolliset tavoitteet

- Museo-opetuksessa kehitetään kykyä ymmärtää kulttuuria eri muodoissaan ja tuodaan esille erilaisia ratkaisumalleja. Siten opetuksen kautta voidaan luoda valmiuksia mielipiteiden ja arvostusten muodostamiselle.
- Museo-opetus kehittää havainnointikykyä ja antaa välineitä kuvanlukutaitoon sekä oman taiteellisen toiminnan suorittamiseen. Opetuksessa rohkaistaan itseilmaisuun esimerkiksi sana- ja kuvataiteen sekä draaman ja musiikin keinoin.

- Oppilaita kannustetaan omakohtaiseen kuvan tulkintaan sekä "terveeseen" kriittisyyteen. Museohenkilökunnan tulkinnat taiteesta antavat esimerkin taiteen lähestymisestä, mutta yhtä lailla myös oppilailla on oikeus omien mielipiteiden muodostamiseen.
- Erilaisten lähdetyyppien ja -materiaalien esittelyllä, analysoimisella ja niiden käyttöä opettamalla voidaan elävöittää historian opetusta ja tuoda esille historian tutkimuksen periaatteita muun muassa lähdekriittisyyttä.
- Koulujen opetusta voidaan tukea esimerkiksi äidinkielessä, kuvataiteessa, historiassa, ympäristö- ja luonnontiedossa, uskonnossa sekä kotitaloudessa.

Museo-opetuksen elämykselliset tavoitteet

- Museo-opetuksessa voidaan tarjota elämyksiä esimerkiksi museodraaman muodossa, lisätä elämänlaatua sekä konkretisoida menneisyyttä.
- "Autenttinen" paikka tai esine tekevät menneisyyden todelliseksi lapsille, mutta ne elävöittävät myös muiden kävijäryhmien museovierailua.

Kuva 5. Tiina Häkkinen.
Klaavon emäntäpiika Valma Muurinen pajassa *Tervetuloa Klaavolaan* (2008)

Museo-opetuksen asenteelliset tavoitteet

- Museo-opetuksella tavoitellaan kotiseudun arvostamista, juurien rakentamista ja identiteetin luomista. Keskeistä on myös oman kulttuurin arvostamisen kautta syntyvä muiden kulttuurien arvostaminen ja suvaitsevaisuuden lisääntyminen sekä rakennetun ympäristön ja aikaisempien sukupolvien työn tulosten arvostaminen ja halu niiden säilyttämiseen.

- Muuttoliikkeen mukana saapuneita ihmisiä voidaan museo-opetuksen avulla integroida osaksi tuusulalaista kulttuuria.

3. MUSEO-OPETUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖT

Lapsille ja nuorille kohdistettu opetus tapahtuu Tuusulan museon tiloissa/ kohteissa sekä historiallisesti arvokkaissa ympäristöissä, koska nämä tukevat ja elävöittävät opetustilannetta. Valitun opetustilan käyttöä tukee opettajien ja päiväkotiohjaajien näkemykset opetustapahtumasta: passiivisten luentojen ja esitelmien sijaan on toivottu ja vähitellen edellytetty toiminnallista pajatyypistä työskentelyä. Koska opetustoiminta ei välttämättä ole sidottu fyysiseen museotilaan, muiden kohderyhmien kohdalla tiloina voidaan käyttää myös esim. kouluja, kirjastoa, kansalaisopistoa tai vastaavaa, jossa vierailaan luennoimassa. Tulevaisuudessa tietoteknisten sovellusten parantuessa osa opetuksesta voidaan tarjota sähköisessä ympäristössä.

Tulevaisuudessa on tarkoitus myös kartoittaa kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön mahdollisuuksia opetuspaikkoina. Menestyksellisiä kokeiluja on jo tehty hyödyntämällä mm. Halosenniemen puutarhaa ja Jokelan tiilitehtaan aluetta. Puutarhassa on opeteltu muun muassa tunnistamaan kasveja, eläydytty jäniksen elämään, tutkittu luonnosta löytyviä värejä, kuunneltu luonnon ääniä ja maalattu luontomaisemia Pekka Halosen innostamina. Halosenniemen puutarhassa on maalattu myös ammattitaiteilijoiden, mm. Riitta Nelimarkan (2008) ja Risto Suomen (2009) johdolla. Jokelan tiilitehtaalla toteutettiin syksyllä 2008 paja *Tiili!*, jossa hyödynnettiin sekä tiilitehtaan ympäristöä että tiiliuunia.

Kuva 6. Kuvassa on talitintti, jonka taidemaalari Pekka Halonen kesytti maalausmatkallaan laittamalla voionokareen taulun kulmaan.

Talitintin on valmistanut Leena Österlund pajaan *Mörkö-Lassi ja Luunaukko – satutupa Halosten tapaan* (2010).

Monelle lapselle museo oppimisympäristönä saattaa olla uusi ja tilana yllätyksellinen. Lap-

set ovat kokeneet Halosenniemen jännittävänä, pelottavana, mielikuvitusta kiihottavana ja seikkailemaan innostavana. Tarve omakohtaiseen tutkimiseen herää rakennuksessa, joka on oppimisympäristönä virikkeellinen ja innostava sekä voi kertoa useita Suomen historiaan kytkeytyviä tarinoita. Rakennuksista ja esineistöstä voi vetää linjoja esimerkiksi suuriin yhteiskunnallisiin muutoksiin, historiallisiin tapahtumiin ja kulttuurialueiden eroihin.

Museo-opetuksen lähtökohtana ja vahvuutena ovat aidot esineet - olipa kysymys kulttuurihistoriallisista esineistä tai taideteoksista. Tuusulan alueen talomuseoissa - Klaavolan kotiseutumuseossa, Halosenniemessä ja Aleksis Kiven kuolinmökkissä - esineet on sommiteltu osaksi rakennuksen interiööriä. Tällaisessa tilanteessa esineet sulautuvat kokonaisuuden osaksi ja niiden tarkastelu edellyttää esineen "esille nostamista". Oppimisen kannalta talomuseoiden ehdoton vahvuus on mahdollisuus päästä tilaan sisälle. Erilaiset interiöörit kuuluvat oleellisena osana myös kulttuurihistoriallisiin perusnäyttelyihin.² Klaavolan kotiseutumuseon, Halosenniemen museon ja Aleksis Kiven kuolinmökin kodinomainen ympäristö tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia menneen ajan kuvittelemiseen ja elävöittämiseen.

Kuva 7. Satu Jalo.

Halosenniemen ateljeessa työskennellään pajassa *Tunne* (2008).

² Museo oppimisympäristönä 2004, 91.

Museorakennus, esineistö ja näyttelyt toimivat välineinä, jotka helpottavat eläytymistä. Talomuseoissa yleisö voi kokea astuvansa toiseen todellisuuteen tai aikakauteen. Opetuksen suunnittelussa on kuitenkin olennaista muistaa, että tarjottu kuva menneisyydestä perustuu valintoihin. Klaavolassa on olennaista kertoa, että esineistön kerroksellisuutta on karsittu, ja että interiöörit edustavat maailmansotien välistä ajanjaksoa. Yhtä lailla on tärkeää selittää, että rakennus ja sen esineistö kuvastavat vauraan väestön arkea. Tavallinen kansa eli vaatimattomammin, minkä konkretisoimiseen Aleksis Kiven kuolinmökki tarjoaa hyvän mahdollisuuden. Kolmannenlaista asumistapaa edustava Halosenniemi täydentää kokonaisuutta. Taiteilijaperheen arki ja elämä konkretisoituvat rakennusta ja sen esineistöä tutkittaessa.

Talomuseoiden valinnat, ristiriidat, puutteet, kompromissit ja kerroksellisuus voidaan kuitenkin opetuksen suunnittelussa kääntää voimavaraksi, koska niiden esilletuominen on loistava väylä konkretisoida historiantutkimuksen problematiikkaa ja narratiivisuutta. Se, mitä on säilynyt, muokkaa käsitystä menneisyydestä ja on tulkinnanvaraista. Halosenniemessä järjestetyissä pajoissa *Tavaratarina* (syksy 2008) ja *Esine-etsivä* (syksy 2008, kevät 2009) lapsille esiteltiin autenttisuuden ja luokittelun ongelmaa esineistön kohdalla.

Myös rakennusten arkkitehtuuria ja arkkitehtonisia piirteitä on pystytty hyödyntämään. Mm. pajassa *144 ruutua* (kevät 2007) oppilaat perehtyivät Halosenniemen arkkitehtuuriin, pajassa *Akrabadabra* (syksy 2008) hyödynnettiin Halosenniemen museon parven kaidetta "nukketeatterin" näyttämönä ja pajassa *Näin on ollut ja on aina oleva* (syksy 2008) taipuivat Erkkolan kesähuoneen ovien ikkunat keppinukkenäytösten areenaksi. Pajassa *Matkustan ympäri maailmaa* (kevät 2009) Halosenniemen museorakennus muutettiin eri maita sisältäväksi toimintaympäristöksi, jossa suunnistaminen tapahtui ala- ja yläkerroksen pohjakaavojen avulla (kartta).

Kuva 8. Kuvassa on Aunelan lattia hyötykäytössä pajassa *Avaimet* (2010).

Talomuseoista poiketen Taidekeskus Kasarmi on tehty nimenomaan näyttelytilaksi. Opetuksessa hyödynnetään sekä pajatilaa että näyttelysaleja, joissa toimiminen on osoittautu-

nut mielekkääksi ja innostavaksi. Aidot taideteokset innostavat kuvataiteelliseen toimintaan, ja ne antavat malleja omaan tekemiseen. Pajatila mahdollistaa liikaavien ja sotkua aiheuttavien materiaalien käytön, erilaisten työtapojen kokeilemisen ja työskentelyn jatkamisen jonakin toisena ajankohtana.

4. LASTEN JA NUORTEN OPETUSTOIMINTA

Opetustoiminnan ensisijaisena kohderyhmänä ovat tuusulalaiset lapset ja nuoret. Opetustoiminta on maksutonta päiväkotien ryhmille ja koulujen luokille. Yksittäisten kävijöiden kohdalla opetuspalveluihin voi osallistua museon pääsylipulla. Alle 12-vuotiaille lapsille sisäänpääsy on ilmainen. Maksullisia opetuspalveluita tuotetaan resurssien mukaan Tuusulan ulkopuolisille ryhmille. Opetuspalveluiden suuren kysynnän vuoksi sitä ei ole markkinoitu kunnan ulkopuolisille ryhmille.

Kuva 9. Kuvassa piirretään elävää mallia pajassa *Minä taiteilijana* (2005).

Museo-opetus on tavoittanut hyvin päiväkotien lapset ja alakoulujen oppilaat Etelä-Tuusulan alueella. Opetustoimintaa - ja etenkin pajatoimintaa - on saatu laajennettua myös Kellokosken ja Jokelan koulujen keskuudessa. Matkakustannukset ovat kuitenkin rajoittaneet osallistumista ja niiden oppilaskohtaista osuutta on pyritty pienentämään muun muassa erilaisten retkipakettien ja -järjestelyjen avulla. Sen sijaan yläkoulujen ja lukijoiden opettajien houkuttelemiseen museoihin on ollut haasteellista koulujen lukujärjestysten tiivistyessä ja opetuksen hajaantuessa usealle eri opettajalle. Vähitellen museon pajatoiminta on tavoittanut yläkoulujen oppilaita, ja esimerkiksi kotitalousopettajat ovat alkaneet hyödyntää museon pajatoimintaa. Hyrylän koulukeskuksen äidinkielen opettajien kanssa toteutettiin laaja projekti syksyllä 2007. Hyrylän lukion kanssa on toteutettu vuosittain projekti koulun 1. luokkien kanssa.

Opetustoiminnan nykyisiä toimintatapoja ovat pajat, projektit, museokäynnit, museon ulkopuoliset opetustapahtumat, retket ja oppimateriaalien tuottaminen. Opetustoimintaa on pystytty laajentamaan, tehostamaan ja kehittämään, kun sen toteuttajaksi palkattiin museolehtori. Aiemmin museohenkilökunta suunnitteli ja toteutti opetustyön oman työnsä ohella. Opetustoiminnasta tiedottaminen oli hyvin vähäistä.

Museo-opetuksen yleisin "sudenkuoppa" - liian laajat kokonaisuudet - vältetään suunnitteleamalla oppikokonaisuudet suhteellisen tiiviiksi ja yhtenäisiksi. Valtavasta aineistosta pyritään nostamaan esille olennainen tai etukäteen määritellyt kohteet yksityiskohtia karsimalla. Esimerkiksi Taidekeskus Kasarmin opastusten tai pajojen yhteydessä on teosvalikoimasta poimittu 6-10 kohdetta, joihin syvennytään perusteellisemmin. Vierailusta ei haluta muodostuvan nopeaa läpijuoksua, josta jää mieleen vain näyttelyn yleisilme. Aiheen rajaaminen on toimivinta pajatoiminnassa.

Pajojen määrä ylitti muiden lapsille ja nuorille suunnattujen opetuspalveluiden kysynnän vuoden 2005 aikana. Pajojen myötä museo-opetuksessa siirryttiin oppimisprosessin ja vaihtoehtoisten oppimistapojen korostamiseen. Toiminnan kautta kehittynyt *learning by doing* -pedagogiikka on otettu innostuneesti vastaan.

Kuva 10. Kuvassa on Aapiskukko opettaa taiteen alkeita (2006) pajan askartelua.

Opetustoiminnassa on huomioitu museo-opetukselle asetetut tavoitteet, ja opetus on suunniteltu eri ikäkausia ja kehitysasteita huomioiden. Opetuksen suunnittelussa on hyödynnetty lasten ja nuorten voimakasta eläytymiskykyä ja mielikuvitusta. Opetustilanteesta on pyritty tekemään mukava ja vapaa koulumaisesta arvostelusta. Lopputuloksen korostamista on vältetty, ja pääpaino on annettu prosessille ja sen aikana tapahtuvalle oppimiselle. Vaikka museon tiedolliset tavoitteet ovat selkeämmät yli 11-vuotiaiden lasten ja nuorten kohdalla, niin se ei ole tarkoittanut elämyksellisyyden vähentämistä. Pienempien lasten kohdalla opetus on tapahtunut pääasiassa kontrolloidun leikin muodossa.

4.1 MUSEON OPETUSTOIMINNAN, VARHAISKASVATUKSEN JA KOULUJEN OPETUSSUUNNITELMIEN VÄLISTÄ RAJANKÄYNTIÄ

Onnistuneen museoyhteistyön kantava voima on koulujen, varhaiskasvatuksen ja museon välinen yhteistyö. Tästä johtuen on perusteltua, että museon opetussuunnitelman suunnittelussa huomioidaan Tuusulan kunnan varhaiskasvatussuunnitelman ja Tuusulan perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteet ja oppimiskäsitys.

Yhtenäisistä tavoitteista johtuen museon opetustoiminta voi täydentää, syventää ja elävöittää päiväkodeissa ja kouluissa tapahtuvaa opetusta sekä antaa uusia näkökulmia oppilaille ja opettajille. Koulujen erityisopetukseen pajoissa käytetyt keinot ovat soveltuneet hyvin. Museo-opetus ei kuitenkaan voi eikä sen pidä korvata päiväkodeissa tai kouluissa tapahtuvaa opetusta. Lasten oppimista ei myöskään arvioida museoympäristössä, eikä toiminnan päämäärä ole ratkaisevin, vaikka se onkin usein onnistunut. Jotkut opettajat ovat kertoneet, että pajan aikana ns. hankalat oppilaat ovat pystyneet ylittämään itsensä. "Arviointivapaa" toiminta voi siten vapauttaa luovuuden ja poistaa tekemiseen kohdistuneita tulostavoitteita. Tärkeintä on prosessin aikana tapahtuva oppiminen ja sen aikana syntyneet ajatukset, ideat, kokemukset ja elämykset.

Tuusulan museot toteuttavat monia oppimisympäristölle asetettuja fyysisiä ja henkisiä tavoitteita. Fyysisenä tilana museo on virikkeellinen, mielikuvitusta ruokkiva, elämyksellinen, esteettinen ja ääniympäristöltään rauhallinen. Erityisesti talomuseot herättävät mielikuvituksen, kokeilunhalun ja uteliaisuuden.

Tilat ovat monipuoliset ja soveltuvat hyvin itsenäiseen ja ryhmämuotoiseen toimintaan. Omassa toiminnassaan museohenkilökunta rohkaisee ja motivoi oppimaan, kannustaa tutkimaan, antaa tilaa tunteille ja arvoa moninaisuudelle sekä sallii luovuuden ilmene-
misen ja edistää sitä.

Kuva 11. Kuvassa on kollaasina tehty hiiri, joka syntyi pajassa *Kuvittajien matkassa* (2005). Hiiren mallina on yksi Kristiina Louhen kuvituksista.

Paikkana museo on turvallinen, myönteinen ja avoin, vaikka toiminnan ehdot ovatkin etukäteen määriteltynä. Kiireettömyyden ihannetta pyritään vaalimaan. Vaikka pajoissa ja retkillä on etukäteen asetetut aikataulut, ne suunnitellaan riittävän väljiksi, jotta ryhmän yksilölliset tarpeet pystyttäisiin huomioimaan. Pajojen toiminta-aika on suhteellisen lyhyt, puolitoista tai kaksi tuntia. Keston kasvattaminen ei ole perusteltua, koska intensiteetti vähenee toiminta-ajan venyessä. Toiminnan jatkamisesta koululla on usein etukäteen sovittu ohjaajan tai opettajan kanssa ja siihen annetaan myös ideoita.

4.1.1 VARHAISKASVATUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN JA MUSEO-OPETUKSEN LINKITTÄMINEN

Päivähoitopalveluiden arvot lähtevät lapsen oikeudesta turvalliseen ja hyvään lapsuuteen. Lapsella on oikeus saada tasa-arvoista kohtelua, lapsen etu tulee huomioida, lapselle tulee suoda mahdollisuus täysipainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteet otetaan huomioon.³ Edellisiä näkökohtia halutaan edistää myös museossa järjestettävässä opetustoiminnassa. Museo-opetus on leikinomaista, aktiivista ja tekemällä oppimista. Oppimisen ilo on korostetussa asemassa. Opetustilanteissa lapselle tarjotaan mahdollisuus toteuttaa luovuuttaan sekä hyödyntää mielikuvitustaan ja aistejaan. Moniaistisuutta korostavassa pajassa *Tunne!* (syksy 2008, kevät 2009) taidetta koettiin useiden eri aistien kautta. Aikuisen ohjaaman pienryhmätyöskentelyn ohella esikouluikäisiä ohjataan työskentelemään myös pareittain ja itsenäisesti, mikä antaa hyviä valmiuksia kouluun siirtymiselle. Kuvataiteellisia tehtäviä toteutetaan yksin ja yhdessä muiden kanssa.

Pienryhmissä työskentely edistää ja tukee vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojen kehittymistä. Lapset oppivat kuuntelemaan toisen mielipiteitä ja ajatuksia, esittämään kysymyksiä, vastaamaan ja kertomaan omia tietojaan, taitojaan, kokemuksiaan, ajatuksiaan ja mielipiteitään. Kielen hallintaan liittyvät valmiudet ovat perustana oppimisvalmiuksille.⁴ Tästä johtuen museo-opetuksessa hyödynnetään sanataiteen menetelmiä, opetetaan huomaamaan kuvan ja sanan välisiä yhteyksiä, sadutetaan ja käytetään monipuolista kieltä. Aikuinen tarjoaa pajoissa mallin lapsen oppimiselle, ja hänen avullaan lapsi oppii myös tunnista-

³ Tuusulan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 5.

⁴ Tuusulan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 16.

maan, nimeämään ja hallitsemaan tunteitaan. Pajassa *Kiukkupussi* (syksy 2008) opittiin tunnistamaan ja kuvallisesti ilmaisemaan erilaisia tapoja kiukutella.

Kuva 12.

Kuvassa on Leena Österlundin ompelemat käsinuket pajaan *Mörkö-Lassi ja Luuna Ukko – satutupa Halosten tapaan (2010)*.

Museo-opetuksen pajat perustuvat lapselle ominaiseen tapaan toimia. Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaisu ovat lähtökohtina pajojen suunnittelussa. Museon kulttuuri- ja taidehistoriallinen opetus ammentaa sisältöään sana- ja kuvataiteesta sekä draamasta. Museon kuvataiteellisen ja eri oppiaineisiin liittyvän opetuksen mahdollisuuksia on tarkemmin eritelty seuraavassa luvussa. Museo-opetuksessa painottuu elämyksellisyys. Myöhemmät kulttuuriarvostukset rakentu-

vat lapsuudessa koettujen taiteellisten elämysten varaan.⁵ Oppiminen tapahtuu pajoissa usein huomaamatta, leikin varjolla. Draaman muodossa toteutettu kuvitteluleikki on yhä keskeisemmässä roolissa. Museomiljöö - etenkin talomuseoissa - tukee lasten mielikuvitusta. Mielikuvitusta tukemaan on myös teetetty tai lapset ovat itse valmistaneet viitteellistä rekvisiittaa (muun muassa jänis-päähine, taikurin kristallipallo, Uppo Nalle -käsinukke ja naamarit).

Pajatoiminnassa lapsia rohkaistaan liikkumaan, tutkimaan ja havainnoimaan. Liikkumisen kautta on rakennettu erilaisia siirtymiä (ajasta toiseen), muodonmuutoksia (ihmisistä jänniksi) ja ilmaisullisia tehtäviä (kehon avulla kiukun eri asteiden ilmaiseminen). Ympäristöinä museot houkuttelevat liikkumaan, mikä on samalla myös paikkojen rasite.

⁵ Tuusulan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 18.

Eri aisteilla tutkiminen, vertaileminen, kuvaileminen, havainnointi, etsiminen, päättelyminen ja arvaileminen on olennainen osa museossa suoritettavista tehtävistä. Ihmetteleminen on etenkin pienten lasten kohdalla merkittävässä roolissa. Päiväkotien pienimmille esimerkiksi Halosenniemen museossa on valtavasti erilaisia ihmettelemisen kohteita ja aiheita.

Kuva 13. Satu Jalo.

Taiteilija Anna-Maria Osipowin keramiikkaveistokset heräävät henkiin pajassa *Tunne* (2008).

4.1.2 KOULUJEN OPETUSSUUNNITELMAN JA MUSEO-OPETUKSEN LINKITTÄMINEN

Rajankäyntejä koulujen opetussuunnitelman ja museo-opetuksen välillä on useita erityisesti eheyttävissä teemoissa ja oppimaan oppimisessa. Museo opetus tukee lasten kasvua ihmisenä, syventää käsitystä kulttuuri-identiteetistä ja kansainvälisyydestä, tarjoaa mahdollisuuksia viestintä- ja mediataitojen kehittymiselle sekä ohjaa oppilaita kantamaan vastuuta ympäristöstään ja kestävästä kulutuksesta. Museo-opetuksessa tarjotaan oppijoille

erilaisia oppimistapoja ja -mahdollisuuksia. Tavoitteena on, että oppija oppii tietoisesti tarkastelemaan tietojaan, taitojaan ja kykyään ohjata omaa toimintaansa.⁶

Esimerkkejä Tuusulan perusopetuksen (TOPS) ja museon opetussuunnitelman yhtäläisistä tavoitteista:

— *Ympäristön ja työtapojen tulee edistää oppimista niin, että oppilaiden erilaisuus otetaan huomioon.*⁷ Museo on monipuolinen ja virikkeellinen oppimisympäristö.

Käytetyt työtavat (kuva- ja sanataide, draama, tutkimis- ja vertailutehtävät tms.) tukevat ja tarjoavat mahdollisuuksia erilaisuuden huomioimiselle.

— *Oppilas on aktiivinen ja tavoitteellinen oppija. Opettaja on oppimisprosessin ohjaaja.*⁸ Museo opetus perustuu aktiivisuuteen, toiminnallisuuteen ja vuorovaikutteisuuteen. Oppilaita rohkaistaan omien mielipiteiden ja havaintojen tekemiseen. Pajoissa ohjaaja luo raamit toiminnalle, antaa virikkeitä ja innostaa omakohtaiseen toimintaan.

— *Perusopetuksen tehtävänä on kehittää kykyä arvioida asioita kriittisesti, luoda uutta kulttuuria sekä uudistaa ajattelu- ja toimintatapoja.*⁹ Museon opetustoiminta ei ole sidoksissa oppikirjoihin, ainejakoihin tai aihekokonaisuuksille ominaisiin menetelmiin. Tämä mahdollistaa ns. poikkitieteellisyyden, monialaisuuden ja antaa väljyyttä opetuksen suunnitteluun. Erityisesti pajojen suunnitteluvaiheessa kartoitetaan ja ideoidaan uusia oppimistapoja ja tehtävätyyppejä sekä annetaan oppilaille välineitä omien arvioiden ja havaintojen tekemiseen.

— *Tavoitteena on, että oppija tuntee itsensä tuusulalaiseksi, arvostaa kotiseutunsa kulttuuria sekä rakentaa ja siirtää kulttuuriperintöään.*¹⁰ Tuusulan museon opetussuunnitelman yleislinjaus on vuoden 2009 strategian mukainen, jossa ilmenee edellinen tavoite.

— *Työtapojen tehtävänä on kehittää oppimiseen, ajatteluun ja ongelmanratkaisun taitoja, työskentelytaitoja ja sosiaalisia taitoja sekä aktiivista osallistumista. Työtavoilla edistetään tieto- ja viestintätekniikan taitojen kehittymistä ja annetaan mahdollisuuksia eri ikäkausille ominaiseen luovaan toimintaan, elämyksiin ja leikkiin.*¹¹

Museo-opetus perustuu learning by doing - tyyppiseen prosessimaiseen oppimiseen,

⁶ TOPS (Pertun koulun) 2005, 14.

⁷ TOPS (Pertun koulun) 2005, 5.

⁸ TOPS (Pertun koulun) 2005, 5.

⁹ TOPS (Pertun koulun) 2005, 7.

¹⁰ TOPS (Pertun koulun) 2005, 8.

¹¹ TOPS (Pertun koulun) 2005, 17.

jossa keskeistä on oppijan aktiivinen rooli. Museossa suoritettavat tehtävät edellyttävät omaehtoista ajattelua ja havainnointia sekä ennakkoluulottomuutta ja innovatiivisuutta. Luovuus, elämyksellisyys ja leikin kaltaisuus on olennainen osa opetusta kaikilla ikäkausilla. Opittava tietoa-aine on usein "kätkeyty" kokonaisuuksien sisälle, jolloin oppiminen tapahtuu lähes huomaamatta. Useiden tehtävien suorittaminen perustuu ryhmätyöskentelyyn, jonka kautta sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot pääsevät kehittymään.

– *Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys -aihekokonaisuuden päämääränä on auttaa oppilasta ymmärtämään suomalaisen ja eurooppalaisen kulttuuri-identiteetin olemusta, löytämään oma kulttuuri-identiteettinsä sekä kehittämään valmiuksiaan kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen ja kansainvälisyyteen.*¹² Museo-opetuksella pystytään tukemaan ja syventämään koulujen kulttuuri-identiteetti- ja kansainvälisyyskasvatusta. Sen ohella, että Tuusulan alueen monipuolinen kulttuuri- ja taidehistoria antaa keinoja oppilaiden taustan ymmärtämiseen, on alueella runsaasti esimerkkejä kansainvälisyyden vaikutuksista (muun muassa Venäläinen varuskunta, Jokelan Tiilitehdas, Rantatien ulkomaalaiset asukkaat). Museon henkilökunnan historiantutkimuksen osaamista voidaan hyödyntää myös koulun arjessa.

- *Viestintä- ja mediataito -aihekokonaisuuden päämääränä on kehittää ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja, edistää median aseman ja merkityksen ymmärtämistä sekä kehittää median käyttötaitoja.*¹³ Museo-opetuksen kulmakiviä ovat toimiva vuorovaikutus ja ilmaisutaidot - on kysymys sanallisesta tai kuvallisesta viestinnästä. Opetus antaa välineitä kuvaviestinnän tavoitteiden ymmärtämiseen ja analysoimiseen sekä auttaa oppilaita ymmärtämään historiallisen tiedon rakentumisen periaatteita. Tavoitteena on kuvien tietoinen ja kriittinen ymmärtäminen: "viatonta" kuvaa ei ole.

– *Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta - aihekokonaisuuden päämääränä on lisätä oppilaan valmiuksia ja motivaatiota toimia ympäristön ja ihmisen hyvinvoinnin puolesta.*¹⁴ Edellinen tavoite on kunnan strategian suuntainen ja sisään kirjoitettu tavoite museo-opetuksessa.

Museo-opetuksella on paljon annettavaa myös ainekohtaiselle opetukselle. Museon tuottamat pajakokonaisuudet tuovat uudenlaisen näkökulman äidinkielen, viestinnän, kuvataiteen, historian, kotitalouden ja ympäristökasvatuksen opetukselle ja voivat olla siten myös virkistävää vaihtelua koulutyölle. Museo-opetus ei seuraa eri luokka-asteille asetettuja ai-

¹² TOPS (Pertun koulun) 2005, 37.

¹³ TOPS (Pertun koulun) 2005, 37.

¹⁴ TOPS (Pertun koulun) 2005, 39.

nekohtaisia tavoitteita, vaan esimerkiksi pajatoiminnassa yhdistyy samanaikaisesti useiden eri oppiaineiden tavoitteita. Tässä yhteydessä nostan esille muutamia näkökulmia museo-opetuksen ja oppiaineiden välisistä yhteyksistä.

Liite 2. Esimerkki Halosenniemen museon yhdistämisestä eri oppiaineisiin

Äidinkielen ja viestinnän opetus

— Pajatoiminnassa toteutuu hyvin äidinkielen ja kirjallisuuden opetukselle asetettu tavoite kasvattaa oppilaasta omasta kielestään, kirjallisuudestaan ja kulttuuristaan kiinnostunut yhteiskunnan jäsen. Pajoissa on käsitelty muun muassa Aleksis Kiven, J. H. Erkon, Eino Leinon, Juhani Ahon, Mika Waltarin ja kuvitustaiteeseen linkittyvien kirjailijoiden (kuten Arvid Lydeckenin, Zacharias Topeliuksen, Elsa Virkkusen ja Elina Karjalaisen) tuotoksia ja niiden taustoja. Eri kirjallisuustyypit kuten sadut, tarinat, mytologiset kertomukset, runot ja lorut yhdistyvät usein osaksi kokonaisuutta.

— Viestinnän ja vuorovaikutustaitojen opetusta tukee erityisesti museon pajatoiminnassa ilmenevä draamakasvatus, jota on toteutettu myös yhteistyössä draamapedagogian ammattilaisen kanssa. Museossa tapahtuvat opetustilanteet tukevat vuorovaikutustilanteisiin tottumista, toisten kuuntelemaan oppimista, antavat valmiuksia kysymiseen, vastaamiseen ja omien tietojen, taitojen, kokemusten, ajatusten ja mielipiteiden kertomiseen.

— Opetuksessa käytettävät sanataiteen menetelmät soveltuvat sellaisenaan osaksi äidinkielen opetusta. Dialogien, puhe-esitysten, haastatteluiden, kuvailujen, havaintojen, ajatusten, muistiinpanojen ja kertomusten kirjoittaminen, näytteleminen, vertailu ja arviointi ovat pajoissa usein käytettyjä keinoja.

— Kuvien välityksellä kerrottavien viestien, merkitysten ja tavoitteiden ymmärtäminen tukee laajempaa ymmärrystä viestinnän periaatteista. Kuvituskuvien piirtämisessä on korostettu sanan ja kuvan välistä yhteyttä.

— Pajojen yhteydessä on tutustuttu vanhahtavaan kieliasuun, vanhoihin sanoihin (myös esinesanastoa) ja sanontatapoihin sekä murteisiin.

Kuvataiteen opetus

— Painopisteenä museon kuvataiteen opetuksessa on kuvien syntyprosessi, ei niinkään lopputulos. Prosessi ymmärretään tässä yhteydessä laajasti, ei ainoastaan piirtämisen, maalaamisen tms. aikana tapahtuvaksi.

— Alkuperäiset taideteokset museon näyttelyssä ovat innostavia esimerkkejä omalle taiteelliselle toiminnalle. Teosten kautta voidaan perehtyä sommitteluun, värioppiin, per-

spektiiviin, luonnosteluun, kuvailmaisuun tms. Kuvien kriittinen ymmärtäminen on olennainen osa oppilaiden mediakasvatusta.

— Oppilaiden taiteentuntemus ja kulttuurinen osaaminen kehittyy museon näyttelyiden kautta. Näyttelyt perehdyttävät kultakauden taiteeseen, kuvitustaiteeseen ja nyky- ja moderniin taiteeseen. Tarpeen mukaan kokonaisuuksia on täydennetty muulla kuvallisella materiaalilla.

— Erilaiset taidemuodot antavat paljon mahdollisuuksia esteettisten arvostelujen ja valintojen tekoon, opettavat kriittisyyteen sekä esittelevät vaihtoehtoisia tapoja tehdä taidetta. Omien ja toisten kuvien tarkastelu ja arviointi sekä erilaisten näkemysten ymmärtäminen vahvistuvat museovierailun yhteydessä.

— Museon tuottamissa tehtävissä oppilaan havainnointikyky (aistihavainnot), kuvanlukutaito ja mielikuvitus pääsevät kehittymään monipuolisesti. Oppilaat oppivat kertomaan taiteesta omia ajatuksiaan, mielipiteitään ja arvostelmiaan.

Historia

— Tuusulan museon opetustoiminta tarjoaa oppilaille monia mahdollisuuksia omien "juuriensa" hahmottamiseen, ajan kulumisen ymmärtämiseen sekä historiallisen tiedon luonteeseen perehtymiseen, sen hankkimiseen ja historian peruskäsitteiden oppimiseen.

— Oman kotiseudun historiaan tutustumiselle museon opetustoiminta tarjoaa monia mahdollisuuksia opastusten, pajojen ja lainattavan materiaalin kautta. Esimerkkinä voidaan mainita Klaavolan draamapaja, joka tutustutti oppilaita 1950-luvun elämään.

— Suomen historian vaiheet konkretisoituvat monin tavoin talomuseoissa (Klaavolan kotiseutumuseo, Halosenniemi, Erkkola, Aleksis Kiven kuolinmökki), historiallisissa dokumenteissa (valokuvat, kirjeet tms.), esineistössä ja taiteilijoiden teoksissa.

— Keskeisenä ajanjaksona on lähinnä 1800- ja 1900-lukujen historia, mutta myös Egyptin historiaa on käsitelty Mika Waltarin *Sinuhe Egyptiläisen* ympärille kietoutuneessa pajassa.

Kotitalous

— Tapakulttuuri, perinneruoat, kodinhoito, omavaraistalous (myös säilöminen ja varastointi), pula-aika, rahankäyttö, arjen hallinta, kasvien terveydelliset vaikutukset tms. esiintyvät teemoina useissa eri pajoissa. Osa pajoista sopii sellaisenaan kotitalouden opetukseen: *Omavaraistaloutta ja luonnonihmettelyä* (syksy 2006), *Tervetuloa Klaavolaan* (syksy 2007, kevät 2008) ja *Istukaa pöytään* (syksy 2009).

— Museossa tapahtuva opetus on lähinnä teoreettista. Pajojen yhteydessä kotitalousopettajille voidaan kuitenkin antaa mukaan reseptejä koululla toteutettaviksi.

Ympäristökasvatus / biologia ja maantieto

— Halosenniemen pajoissa on nostettu esille ympäristökasvatukseen liittyviä teemoja.

Pekka Halosen luontokäsitykseen sisältyy paljon näkökohtia luonnon arvostamisesta ja suojelusta. Siten oppilas saa hyvän esimerkin luonnon arvostamisesta ja sen moninaisuuden vaalimisesta. Pekka Halonen tarjoaa myös esimerkin luonnon tarkkailemiselle ja havainnoimiselle, joka ilmenee esimerkiksi hänen maalaustensa kautta. Millaisena oma maa nähtiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Ns. kultakauden taiteilijoiden luoma kuva maisemasta on muokannut nykyihmisten tapaa ymmärtää suomalaisen luonnon kauneutta ja sitä, mitä me koemme suomalaiseksi.

— Pajoissa on opeteltu tunnistamaan ja kuvaamaan kasveja sekä havainnoimaan luonnosta löytyviä värejä. Eri vuoden aikoina luonnon värit vaihtelee, mikä näkyy hyvin Pekka Halosen maalaamien taulujen väreistä. Halosenniemen puutarhan hyötykasvit ovat konkreettisia esimerkkejä omavaraistaloudesta. Pekka Halonen oli perehtynyt myös kasvella parantamiseen ja kasvien terveydellisiin vaikutuksiin.

— Biologian opetuksen tulee perustua tutkivaan oppimiseen, joka on myös pajoissa käytetty menetelmä.

— Maantiedon opetukseen soveltuvia ovat esimerkiksi Halosenniemen maaston ja kartan tutkiminen sekä ilmansuunnat. Alue on myös esimerkki suojellusta ekosysteemistä (myös vesistö).

4.2 PAJA- JA PROJEKTITOIMINTA

Museon toteuttamat pajat ovat puolitoista tai kaksi tuntia kestäviä toiminnallisia opetustilanteita. Pajatoiminnasta on kehittynyt jatkuvaa osallistumista museon opetustoimintaan useita kertoja vuoden aikana. Pajatoiminta pääasiallisena kohteena ovat kunnan koulut ja päiväkodit, mutta palveluja on tarjottu myös aikuisväestölle. Syksyllä 2004 museon pajatoiminnan määrä kasvoi, ja se muuttui säännölliseksi ja tavoitteelliseksi. Päiväkodeille ja kouluille tiedotettiin etukäteen suunnitelluista oppikokonaisuuksista. Museosta tuli siten aloitteellinen osapuoli. Ajoittain opettajille on tarjottu mahdollisuutta osallistua pajojen sisältöjen suunnitteluun, mutta opettajat eivät ole kokeneet osallistumista tarpeelliseksi.

Pajoissa pystytään toteuttamaan museo-opetukselle asetetut tavoitteet opastuksia, retkiä ja luentoja monipuolisemmin. Oppikokonaisuudet ja opetusryhmät on pystytty pitämään riittävän pieninä ja vuorovaikutus oppilaiden, opettajan ja museohenkilökunnan kesken on ollut tiivistä. Pajoissa on pystytty huomioimaan myös päiväkotien ja koulujen opetukselliset päämäärät. Siten museo-opetus on syventänyt ja elävöittänyt oppikokonaisuuksia sekä

huomioinut osallistujien erilaisia oppimistapoja ja -tarpeita. Museotilat on koettu innostavaksi.

Pajatoiminnan alkuvaiheessa painotus oli taidehistoriallisissa kokonaisuuksissa, mutta vuoden 2006 aikana toiminta on laajentunut kulttuurihistorian puolelle. Käytännössä pajat kuitenkin liittyvät sekä kulttuuri- että taidehistoriallisiin yhteyksiin. Esimerkiksi Pekka Halosen taiteilijapersoonaa käsittelevät kokonaisuudet hyödyntävät näyttelyssä olevien maalausten ohella Halosenniemen museon esineistöä, ympäristöä ja kulttuurihistoriallisia dokumentteja. Kulttuurihistoriallisina kokonaisuuksissa on käsitelty muun muassa arkkitehtuuria, esineistöä, perhe-elämää ja pula-aikaa.

Taidehistorialliset kokonaisuudet liittyvät kiinteästi museossa järjestettyihin näyttelyihin, jolloin ne seuraavat museon yleisen näyttelypolitiikan linjauksia. Perinteisen taiteen ja kuvitustaiteen rinnalle muodostui omaksi osaluokkiseksi keväällä 2009 nykyaikainen Aune Laaksosen taidesäätien kokoelman myötä.

Kuvat 14 ja 15. Pajassa *Rajankäyntejä* (2009) valmistettiin Juhani Harrin laatikoiden innoittamina omia laatikkotaideteoksia. Paja liittyi näyttelyyn *Poimintoja Aune Laaksosen Taidesäätien kokoelmasta*.

Viiden vuoden aikana pajatoiminta on vakiinnuttanut asemansa toimivana opetuksen muotona. Pajojen myötä myös erityisryhmät, mm. erityisoppilaat ja kehitysvammaiset, on saatu museo-opetuksen piiriin. Syksyllä 2004 pajoihin osallistui hieman yli 300 lasta. Seuraavana keväänä osallistuneiden määrä oli hieman vajaa 400, mutta syksyllä 2005 lapsia oli jo 1200. Pajojen myötä opetustapahtumien määrä on lisääntynyt tuntuvasti. Kävijöiden määrä ei ole kasvanut yhtä dramaattisesti, sillä pajoissa on yleensä yksi luokka kerrallaan.

Toukokuun lopussa 2009 on museo tuottanut 64 pajaa, joista 12 on mahdollista toteuttaa myös 2-osaisina (ks. liite 3. Tuusulan museon pajat). 2-osaisista kokonaisuuksista luovut-

tiin lähes kokonaan vuoden 2006 aikana, jotta museo pystyisi vastaamaan pajatoiminnan kysynnän kasvun tuomiin haasteisiin. Syksyllä 2008 pajoja toteutettiin ennätyselliset 103 kappaletta, joista 13 pidettiin Jokelan tiilitehtaalla. Perustan toiminnan kasvulle ovat muodostaneet sekä laadukkaina pidetyt opetuspalvelut että päiväkotien, koulujen ja museon välisen yhteistyön vakiintuminen.

Museon opetus tapahtuu lähinnä omissa kohteissa - Halosenniemessä, Taidekeskus Kasarmissa, kotiseutumuseo Klaavolassa, Aleksis Kiven kuolinmökkissä ja Erkkolassa - ja niiden ympäristöissä. Alueellisen saavutettavuuden edistämiseksi pajoja on toteutettu lisäksi Jokelan tiilitehtaalla (syksy 2008), niitä on yhdistetty koulujen retkipaketteihin. Laittamaan muotoon on muokattu Mika Waltarin teoksen Sinuhe Egyptiläisen ympärille rakennettu *Näin on aina ollut ja on aina oleva* (syksy 2008) -paja. Tulevaisuudessa on tarkoitus on luovuttaa pajojen suunnittelussa syntyneitä materiaaleja kouluille myös jatkossa ja kehittää sisältöjä yhteistyössä opettajien kanssa. Keskeisiä pajoissa käytettyjä menetelmiä, kuva- ja sanataide sekä draama, käytetään rinnakkain ja yhteydessä toisiinsa. Syksyllä 2006 järjestettiin ensimmäinen draamaa ja kuvataidetta yhdistävä paja *Nyt kukko laukesi laulajaksi*. Tämä oli ensimmäinen yhteistyöhanke draamapedagogin kanssa, ja sitä ovat seuranneet syksyllä 2007 toteutettu *Tervetuloa Klaavolaan!* ja syksyn 2008 draamapaja *Tiili* Jokelan tiilitehtaalla.

Kuva 16. Reija Rantakari. Työskentelyä Jokelan tiilitehtaalla syksyllä 2008

Pajojen työtavat voi jakaa seuraavasti:

1. Yhdessä rintamassa etenevä opetus¹⁵: Se voi koostua esimerkiksi rooliopastuksesta, kyselevästä opastuksesta, opetuskeskustelusta, yhdessä tutkimisesta, yhteisistä tehtävistä tai kaikista yhdessä.

---

¹⁵ ts. koko ryhmälle suunnattu opastus

2. Ryhmässä etenevä opetus: Lapset työskentelevät pienryhmissä etukäteen määritellyn tehtävän parissa. Ryhmän toimivuuden huomioiminen on erittäin tärkeää opetuksen onnistumisen kannalta.

3. Yksilöllinen työskentely: Se voi tarkoittaa esimerkiksi itsenäisesti suoritettavaa etukäteen määriteltyä harjoitusta ja tehtävää tai omaehtoista havainnointia ja tutkimista.

Poikkitieteellisyys ja eri aineryhmiä yhdistävä kasvatusote koetaan rikastuttavana elementtinä. Pajat suunnataan useaan eri oppiaineeseen, joista keskeisimpiä ovat äidinkieli, kuvataide ja historia. Pajoissa on myös yhteyksiä ympäristö-, media- ja arkkitehtuurikasvatukseen, kotitalouteen sekä musiikkiin (ks. Liite 2. Esimerkki Halosenniemen museon yhdistämisestä eri oppiaineisiin).

Kuva 17. Hyökkälän koulun oppilaat pystyttävät Tuusulan kunnantalon Aulagalleriaan näyttelyä *Salaperäinen metsä* (2005).

Museon opetusprojekteja on järjestetty sekä yhteistyössä päiväkotien ja koulujen kanssa että museon tuottamina kokonaisuuksina. Vastuu projektien suunnittelusta ja toteuttamisesta on vaihdellut tilanteen mukaan. Projektien lopputuloksena on saattanut olla esimerkiksi näyttely tai juhlaohjelma. Laajoja projekteja ovat olleet esimerkiksi *Lapset Halosen polulla* (1994-1995), *Salaperäinen metsä* (kevät 2005) ja *Koulupäivä Halosenniemessä* (kevät 2008). *Lapset Halosen polulla* to-

teutettiin yhteistyössä Mikkolan koulun ja Etelärinteen päiväkodin kanssa, ja *Salaperäiseen metsään* (Lasten näyttely -projekti) osallistuivat Hyökkälän alakoulun oppilaat ja opettajat. Molemmat projektit jakaantuivat useisiin opetuskertoihin ja huipentuivat näyttelyyn. *Koulupäivä Halosenniemessä* kesti koko koulupäivän, ja se sisälsi koulun eri oppiaineiden käsittelyä "Halos"-väritteisellä aineistolla. Projektiin osallistui Kirkonkylän ja Mikkolan koulun oppilaita. Syksyllä 2007 Taidekeskus Kasarmin Taiku-salissa oli esillä *Muumit - Tuusulan koululaisten näyttely*, jonka liittyi museon näyttelyyn *Tove!* (2007).

Näyttelyn teokset syntyivät pajassa *Kuinkas sitten kävikään* (kevät 2007). Projektiin osallistui kaksitoista luokkaa Hyökkälän, Mikkolan, Paijalan, Pertun, Ruukin ja Vaunukankaan kouluista. Luokka-asteet olivat 1. luokasta 5. luokkalaisiin.

Opetusprojektit ovat usein linkittyneet osaksi pajatoimintaa, mutta niitä on toteutettu myös pajatoiminnasta erillisinä kokonaisuuksina. Projekteissa on pystytty työskentelemään pitkäjänteisesti ja tuloksellisesti. Niiden läpivieminen on sitonut molempia osapuolia ja vienyt runsaasti aikaa. Samalla on pystytty tiivistämään osapuolten välistä yhteistyötä ja luomaan perustaa myös tulevalle opetustoiminnalle. Projektien yhteydessä on myös pystytty tuomaan esille museotyöhön liittyviä tekijöitä tutkimuksen ja dokumentoinnin sekä näyttely- ja kokoelmatoiminnan sarjoilta.

Tulevaisuudessa projektitoimintaa jatketaan ja kehitetään. Tavoitteena on kehittää sellaisia projekteja, joita koulujen opettajat ja päiväkotien ohjaajat voisivat toteuttaa myös itsenäisesti. Yhteistyön lisääminen opettajien kanssa toisi uudenlaisia näkökulmia myös museon opetustoiminnan suunnittelulle. Edellisen

kaltaisten projektien kehittäminen on perusteltua, jotta palveluja pystyttäisiin tarjoamaan mahdollisimman monille, ja museon opetustoiminnan saavutettavuutta pystyttäisiin lisäämään.

Kuva 18. Lapset eläytyvät lumpeiden elämään. Lumme-päähineet on valmistettu koululla etukäteen 3-osaiseen kokonaisuuteen *Avaimet*.

4.3 OPASTUKSET, RETKET JA TUOTETTU MATERIAALI

Opastuksia pitävät lähinnä Tuusulan museoiden oppaat, mutta myös museon muu henkilökunta. Niiden kesto on noin 20 minuuttia ja opastuskielinä ovat pääasiassa suomi ja ruotsi. Opastuspalvelut kohdistuvat lähinnä Tuusulan kunnan ulkopuolisille ryhmille. Kunnan omat ryhmät valitsevat mieluummin pajatoiminnan. Museon oppaita on koulutet-

tu kohtaamaan lapsiryhmiä, ja tilanteiden tueksi on laadittu tehtäväpapereita. Selkeä kasvu opastusten lukumäärässä on toukokuun luokkaretkien aikana.

Museo järjestää Tuusulan alueen kouluille kotiseuturetkiä ja tuottaa museon ulkopuolella hyödynnettävää oppimateriaalia. Kotiseuturetkien sisältöä on kehitetty elämyksellisempään ja aktiivisempaan suuntaan. Tästä johtuen paja on yleensä yhdistetty osaksi kokonaisuutta, ja vuorovaikutteisuuden osuutta on lisätty ns. perinteisen opastuksen suhteellista osuutta vähentämällä. Kotiseuturetken suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa museolehtori yhdessä luokan opettajan kanssa. Etelä-Tuusulan koulujen kohdalla pajat ovat vähentäneet kotiseuturetkien osuutta. Pajojen etuna on ollut se, että jaettu tietoa on voitu pilkkoa pienempiin ja asioihin perusteellisemmin syventyviin kokonaisuuksiin.

Päiväkodeille ja kouluille on kehitetty runsaasti museolta lainattavaa materiaalia. Materiaalia lainataan suhteellisen vähän, joten sen roolia tulee tulevaisuudessa kasvattaa. Materiaalia olisi hyvä laatia yhteistyössä toimijoiden kanssa, jotta se vastaisi päiväkotien ja koulujen tarpeita. Samalla toimijat voitaisiin saada sitoutuneemmaksi tuotetun materiaalin käyttämiseen. Museon ulkopuolella hyödynnettävästä materiaalista ovat esimerkkeinä lainattavan esinekokoelman kehittäminen (pedagoginen kaappi), museon tekstitetyt diasarjat ja *Jälleenrakennuskausi*-verkkonäyttely.

Mahdollisuuksien mukaan opetustapahtumia toteutetaan myös päiväkodeissa ja kouluissa esimerkiksi luento- ja vierailujen muodossa. Museo-opetuksen painopisteen siirtyminen pajatoimintaan on kaventanut mahdollisuuksia museon ulkopuoliseen opetustoimintaan.

5. SAAVUTETTAVUUS

Keskeisenä tavoitteena on lisätä Tuusulan museoiden saavutettavuutta erilaisten kävijäryhmien osalta. Saavutettavuus on jaettavissa useaan eri osa-alueeseen, joita huomioidaan museo-opetusta suunniteltaessa. Osa-alueet ovat asenteellinen saavutettavuus, rakennettujen ympäristöjen saavutettavuus, saavutettavuus eri aistien avulla, tiedollinen saavutettavuus, tiedotuksen saavutettavuus, kulttuurinen saavutettavuus, taloudellinen saavutettavuus, päätöksenteon saavutettavuus ja strateginen työ.

Museo-opetuksen suunnittelussa keskeisinä saavutettavuuteen liittyvinä asioina ovat olleet asenteellinen, kulttuurinen ja tiedollinen saavutettavuus sekä saavutettavuus eri aistien avulla. Suunnittelussa korostuu asiakaspalvelulähtöisyys ja -myönteisyys. Opetustoiminta

suunnitellaan erilaisten asiakasryhmien ja yksittäisten asiakkaiden tarpeita ja toivomuksia huomioiden unohtamatta kuitenkin museo-opetukselle asetettuja tavoitteita. Oppaiden roolia "museon käyntikortteina" on korostettu. Yhteistyötä alueen muiden museoiden ja toimijoiden sekä kulttuuripalveluiden, kirjaston ja kansalaisopiston kanssa on tarkoitus lisätä.

Tietotekniikka mahdollistaa museotoiminnan tehostamisen ja edistää museoiden kulttuurista saavutettavuutta. Museon sivujen kautta voidaan kertoa yhteystietojen, kokoelmien ja näyttely- ja tapahtumatiedotteiden ohella perustietoja taiteilijoista, esitellä taiteilijoiden tuotantoa ja tiedottaa museon opetustoiminnasta. Tulevaisuudessa museon sivuille on mahdollista toteuttaa verkkonäyttelyitä ja -opetusta sekä oppimateriaalipaketteja myös kieliversioina. Museoiden kotisivuille ladatut tehtävämallit helpottavat opettajan työtä museovierailua ajatellen sekä madaltavat kynnystä saapua museoon. Opettaja voi yhdessä oppilaiden kanssa käydä etukäteen verkossa tutustumassa museoon, tehtäviin ja yleisiin toimimishojeisiin. Kieliversioiden kautta museon verkkoaineistoa on mahdollista integroida myös osaksi koulujen kieliopintoja.

Museokokoelmien tietojen siirtyminen Muusa-kokoelmanhallintajärjestelmään mahdollistaa kulttuurillisen saavutettavuuden tehostumisen eri alojen toimijoiden kesken ja yksittäisten asiakkaiden kohdalla. Jo ennen Kansallisen digitaalisen kirjaston (KDK) toteuttamista museon asiakkaat pääsevät tutustumaan kokoelmiin internetin välityksellä. Museon opetustyöhön tämä tuo uusia mahdollisuuksia. Esimerkiksi pajan tai opastuksen varanneelle ryhmälle voidaan suunnitella etukäteis- ja jälkikäteistehtäviä, jotka tukevat museossa tapahtuvaa varsinaista opetusta.

Saavutettavuutta eri aistien kautta on lisätty tarjoamalla asiakkaille apuvälineitä - kuten taskulamppuja ja suurennuslaseja - sekä kehittämällä opastus- ja pajatoimintaa moniaistiseen ja konkreettisempaan suuntaan. Induktiosilmukoiden hankkiminen huonokuuloisten auttamiseksi olisi suotavaa. Äänioppaiden käyttö (museolta vuokrattavia laitteita) esimerkiksi yksittäisten teosten esittelyssä tai yleisesittelyissä olisi perusteltua – ei ainoastaan näkövammaisten käyntiä tukemaan vaan myös huonokuuloisten auttamiseksi. Äänioppaat ovat suosittuja myös tavallisten asiakkaiden kohdalla ja niihin voidaan ladata opastuksia eri kieliversioina. Materiaalin asiakas voi halutessaan ladata internetistä omalle mp3-soittimelleen.

Pajoja varten tuotettua materiaalia on annettu oppaiden käyttöön heidän toimintansa tukemiseksi. Pajatoiminnassa hyödynnetään eri aistien välityksellä tapahtuvaa oppimista, josta esimerkkinä ovat syksyllä 2008 toteutettu moniaistinen kokonaisuus *Tunne!* ja keväällä 2009 suunniteltu erityisopastus *Halosenniemi sanoin*. Erityisopastuksessa näkövammaisille tarjottiin mahdollisuus tuntoaistin hyödyntämiseen. Lisäksi näkövammaisille on pistekirjoitus- ja kohokuvamateriaalia Halosenniemestä, kaksi ääniteopastusta ja puuvillasormikkaita esineiden tunnustelua varten.

Taloudellinen, tiedollinen ja rakennettujen ympäristöjen saavutettavuus on vaikuttanut museo-opetuksen suunnitteluun. Taloudellista saavutettavuutta on lisätty muun muassa alennuslipuilla, ilmaispäivillä ja edullisilla tilaisuuskohtaisilla lipuilla. Mm. sotaveteraanit ja kehitysvammaisten avustajat pääsevät museoihin maksutta, ja työttömät lastenlipun hinnalla. Tuusulan päiväkodeille ja kouluille museo-opetuksen palvelut ovat ilmaisia.

Tiedotuksen saavutettavuus päiväkotien ja koulujen kohdalla on toimivaa. Opetustoiminnan tiedotteet toimitetaan rehtoreille ja opettajille sekä varhaiskasvatuksen avainhenkilöstölle sähköpostitse. Tiedotteet painottuvat pajatoiminnan sisältöjen esittelyyn, mutta niissä on esitelty myös museon muita opetuspalveluita kuten näyttelyitä sekä retki- ja opetuspaketteja. Museon opetuspalveluista on tiedotettu myös kunnan ja museoiden verkkosivulla. Erityisryhmiä tavoitellaan tiedottamalla palveluista suoraan toimijoille esimerkiksi *Kajastus*-lehden kautta.

Liite 1.

Ongelmia tai vaaratilanteita, joita näkövammaisen voi kohdata Halosenniemessä. Asiat kannattaa kertoa näkövammaiselle ja hänen avustajalleen.

- Kompastumisen välttämiseksi on parempi, että näkövammaisen ei laita tossuja. Lattiat saattavat olla liukkaat. Sukkasilla liikkuesssa lattiasta voi irrota tikkuja.
- Pääsääntöisesti portaissa ei ole kaiteita - ainoat portaat, joissa on kaidetta ovat keittiön ovelta ylös johtavat portaat. Näissäkään portaissa kaidetta ei ole koko matkalla.
- Ateljeen parvi on kapea ja sen kaide on vaarallisen matala. Ylä-tambuurista parvelle johtava oviaukko on erityisen matala ja oviaukosta parvelle on alaspäin johtava askelma. Seinä, johon parvi kiinnittyy ei ole yhtenäinen, vaan siinä on oviaukko portaisiin ja Annin huoneeseen. Seinällä on tauluja.
- Yläkerran portaat voivat aiheuttaa putoamisvaaran - kerro portaiden sijainnit etukäteen.
- Osa oviaukoista voidaan sulkea ovilla - ovi saattaa olla kulkureitin tiellä - huomaa erityisesti eteisen, lasten ja piian huoneen ovet. Oviaukot ovat nykyoviaukkoja matalampia, kapeita ja niissä saattaa olla kynnyksiä. Huomioi erityisesti ylä-tambuurista parvelle johtavan oviaukon mataluus ja porras.
- Halosenniemi ei ole esteetön ympäristö. Talo on haluttu säilyttää mahdollisimman kodinomaisena. Kulkureittejä ei ole etukäteen määritelty tai rajattu narujen avulla. Huonekalut saattavat tästä johtuen osua paikoin kulkureitille. Pöytien päällä saattaa olla särkyviä esineitä.
- Halosenniemessä orientoituminen ja etäisyyksien arviointi voi olla vaikeaa. Ilmansuunnat (suhteessa näkövammaiseen), joitain mittoja ja kokosuhteita on hyvä havainnollistaa ennen talossa liikkumista.
- Seinillä on tauluja.

Liite 2.

Esimerkki Halosenniemen museon yhdistämisestä eri oppiaineisiin.

Matematiikka / rakennustutkimukset mm. talon mittakaavasta, suhteista, pinta-alasta, muoto-oppista, eri rakennuselementtien lukumääristä, tilan hahmotuksesta tms.

Historia / suomalaisuusaate, esinetutkimukset, kansanperinne, taiteilijayhteisö, vanhan ajan elämä, perinneruuat, naisen asema, lähdekritiikki, historiatutkimuksen narratiivisuus, autenttisuuden problematiikka tms.

Äidinkieli / Pekka Halosen sadut ja tarinat, Maija Halosen käännökset, Juhani Ahon ja Eino Leinon vierailut, draamatoiminta tms.

Ympäristö- ja luonnontieto / Pekka Halosen luontokäsitys, kasvien hyötykäyttö (esim. sairauksien parannus, lankojen värjäys, maustekäyttö), omavaraistalous, kasvitunnistus, eläimistö, ilmansuunnat, maaston tutkiminen, Halosenniemen kartan tutkiminen (rakennusten sijainnit, korkeuskäyrät, mittakaava) tms.

Kuvataide / Pekka Halosen maalausten tutkiminen ja käyttäminen oman kuvataidetehtävän pohjana, mallista piirtäminen, värioppi, sommittelu, arkkitehtuuritutkimus, estetiikka tms.

Käsityö / Kasvivärjäys, vaatteiden kunnostaminen ja "tuunaus", sisustustekstiilit (kudonta), pukeutumiskulttuuri, lasten vaateet, perinnekäsityöt (esim. tuohikontti) tms.

Terveystieto / Kasvien parantavat ja terveelliset ominaisuudet, kansanparannus, perhekäsitys tms.

Kotitalous / Omavaraistalous, taloudenhoito, ruokaohjeet (Maija Halosen kääntämä Sedän keittokirja)

Kieliopinnot / Maija Halosen käännöstyöt, opiskelu ulkomailla, ulkomaalaiset vaikutteet taiteessa ja elämäntavassa

Uskonto ja elämäkatsomustieto/ tolstoilaisuus, elämäkatsomus, moraalikäsitys

Musiikki / Maija Halosen pianotunnit ja musiikkiharrastus, Pekka Halosen kanteleensoitto (myös suvussa), taiteilijoiden kotikonsertit, viulisti-veli tms.

